

UPPSALA
UNIVERSITET

Familjerätt

Seminarieuppgifter

Terminskurs 3

Juridiska institutionen

Gäller från och med hösten 2023

Seminarium 1

Familjerättslig status

Tillgodoseendet av barnets behov och intressen – barnets bästa – är sedan många år ledstjärna för lagstiftningsarbete och lagtillämpning på områden som rör barn. I barns vardag är det i första hand barnets föräldrar som ska se till att barnets olika intressen tillgodoses. Sett ur barnets synvinkel är det därför av avgörande betydelse med en möjlighet att rättsligt fastställa vilka som är barnets föräldrar och som därmed har ansvar för att tillgodose barnets intressen. Under senare år har frågan om vem som ska ges rättslig status som förälder också kommit att betraktas ur de blivande föräldrarnas synvinkel, allt fler vill få status som föräldrar. Att det är barnets bästa som ska vara vägledande för bedömningen av vem som ska ges rättslig status är givet – frågan är vilken innebörd barnets bästa ska ges.

Mål för seminariet:

Deltagarna ska få kunskap om reglerna för fastställande av familjerättslig status och reglernas tillämpning. De rättsliga följderna av fastställd familjerättslig status ska också uppmärksammas. Vidare diskuteras den bakom lagen liggande synen på föräldraskap och hur den stämmer överens med synen på, och den faktiska situationen för, föräldraskap i dagens samhälle.

Föredragningsuppgift:

Frågan om fastställande av föräldraskap efter surrogatarrangemang har varit föremål för livlig diskussion och domstolsbedömning under de senaste åren. Någon reglering har dock ännu inte sett dagens ljus. Din uppgift är att redogöra för hur föräldraskap kan fastställas idag och ge förslag på hur en reglering som tillgodoser de intressen av familjerättslig status som barn tillkomna genom surrogatarrangemang i utlandet har.

Erforderliga förberedelser:

Läs FB kap. 1–4 och 6:1–10c samt relevanta avsnitt i Singer, Barns rätt, bl.a. kapitel 1 och 2 samt avsnitt 3.4. Läs också NJA 2006 s. 505, NJA 2019 s. 504, NJA 2020 s. 980, Söderbäck mot Sverige (113/1997/897/1109), sammanfattningen av L.D. och P.K. mot Bulgarien (nos. 7949/11 and 45522/13), SOU 2022:38 Alla tiders föräldraskap – ett stärkt skydd för barns familjeliv, s. 29–56 samt Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) (barnets bästa), paras. 1–7, 32–34 & 38–40.

Seminarieuppgifter

Diskussionsuppgift 1

Hillevi, som är svensk medborgare, arbetade för några år sedan i Österrike och levde då i ett förhållande med Ben. Paret separerade dock på grund av Hillevis alkoholproblem och alltför nära relation med Bens bror Kent. År 2016 fick Hillevi och Kent sonen Moritz. Strax efter att Moritz föddes var Kent, Hillevi och Moritz med i en bilolycka. Kent omkom. Hillevi, som led av svår depression efter olyckan, kunde inte ta hand om Moritz. Hon flyttade därför tillbaka till Ben och de tog tillsammans hand om Moritz under det följande året. När Moritz var 9 månader adopterade Ben honom. Eftersom österrikisk lag tillät ogifta par att adoptera varandras barn påverkade inte adoptionen Hillevis rättsliga ställning som mor. När Moritz var drygt ett år gammal flyttade Hillevi tillbaka till Sverige. Ben flyttade efter så att Moritz skulle kunna ha kontakt med sin mamma. Hillevi träffar Moritz ofta.

Ben gifte sig med Sabina när Moritz var 2 ½ år gammal. Moritz har alltid kallat Hillevi "mamma" och Sabina är "min andra mamma". Ben och Sabina vill att Sabina ska få adoptera Moritz men Hillevi vägrar, trots att hon fortfarande har allvarliga alkoholproblem och inte vill ha vårdnadsansvar för Moritz. Moritz vill leva med Ben och Sabina men blir upprörd om han får frågan om vem som ska vara hans

mamma. Tyvärr har Ben nu fått diagnosen obotlig cancer och Sabina känner att det är viktigare än någonsin att hon får adoptera Moritz.

Bedöm Sabinas möjligheter att få adoptera Moritz och ange under vilka förutsättningar. Vad talar för respektive emot att adoption medges i detta fall? Vilka alternativ till adoption finns för att tillgodose Moritz intressen?

Diskussionsuppgift 2

Hedvig är gift med Victor. De har inte några barn. Hedvig som vill ha barn har samlag med Bertil som hon träffar på en konferens, blir gravid och föder sonen Eskil. Victor blir omedelbart mycket förtjust i Eskil och bestämmer sig för att bli världens bästa pappa. Bertil, som förstår att han nog är far till Eskil, vill också vara världens bästa pappa men inser att hans möjligheter att faktiskt få vara det är små.

- a) Hur fastställs faderskapet till Eskil?
- b) Vilka möjligheter har Bertil att få sitt faderskap till Eskil fastställt?
- c) Borde Bertil fastställas som far till Eskil? Varför, varför inte?
- d) Hur fastställs föräldraskapet till Eskil om han har tillkommit genom donatorinsemination före 1 januari 2019 med Victors samtycke vid en utländsk klinik? Under vilka förutsättningar kan faderskapet hävas?
- e) Hur fastställs föräldraskapet till Eskil om han har tillkommit genom donatorinsemination efter den 1 januari 2019 med Victors samtycke vid en utländsk klinik och Eskil inte har rätt att få uppgifter om donatorn? Under vilka förutsättningar kan faderskapet hävas?

Diskussionsuppgift 3

Fundera på om alla föräldrar har samma rättigheter och skyldigheter enligt svensk rätt oberoende av kön och sexuell läggning. Finns det exempel på skillnader och likheter i behandling av mammor respektive pappor, skulle uppgifterna ovan lösas på ett annat sätt om vi kunde bortse från föräldrarnas kön och respekten för traditionella synsätt? I ett nytt betänkande SOU 2022:38 Alla tiders föräldraskap – ett stärkt skydd för barns familjeliv föreslås bland annat en könsneutral förädrabalk, begränsad hävningsrätt av rättsligt föräldraskap och att adoption ska bli möjlig i fler fall än i dag. Vilka argument talar för respektive emot ändring av det slag som föreslås och vilka faktorer bör enligt er mening tillmätas betydelse vid avgörandet av vem som ska ges rättslig ställning som förälder? Ytterligare en fråga som kan diskuteras är nyttan av att kön registreras i folkbokföringen. Vid seminariet genomförs en diskussion där olika basgrupper får i uppgift att inta skilda positioner i frågan om eventuell lagändring.

Seminarium 2

Barns rättshandlingsförmåga och ställföreträdarskap

Mål för seminariet:

Deltagarna ska få kunskap om och öva tillämpning av regler rörande barns rättshandlingsförmåga och föräldrars bestämmanderätt som barnets ställföreträdare. Vidare diskuteras föräldrabalkens reglering av förmynderskap samt förvaltning och kontroll av barns tillgångar. En aspekt som också berörs är avvägningen mellan barnets egen bestämmanderätt och föräldrars rätt att bestämma vad som är bäst för barnet.

Föredragningsuppgift:

Barns vårdnadshavare och förmyndare fungerar som barnets ställföreträdare i olika situationer. Det finns också möjlighet att förordna om en särskild vårdnadshavare och från den 1 juli 2021 finns enligt FB 6:10 d en möjlighet att förordna om en tillfällig vårdnadshavare för ett barn. Din uppgift är att redogöra för vilka befogenheter de olika ställföreträdarna har samt under vilka omständigheter en särskild vårdnadshavare och en tillfällig vårdnadshavare kan utses. Av särskilt intresse är under vilka omständigheter en tillfällig vårdnadshavare kan utses, vilken uppgift en sådan har samt behov av en sådan.

Erforderliga förberedelser:

Läs relevanta delar av FB kap. 6, 7, 9–14, Singer, Barns rätt bl.a. avsnitten 3.1– 3.3 och kapitel 5 samt prop. 2013/14:106 s. 62–70. Läs också rättsfallen HFD 2015 ref. 5 samt Svea hovrätt 2012-10-08, mål T 2755-12.

Seminarieuppgifter

Diskussionsuppgift 1

Andreas, 10 år, och Frida, 8 år, bor sedan några år tillbaka växelvis hos sina föräldrar Mia och Peter. Föräldrarna, som har gemensam vårdnad, är inte särskilt överens om någonting men det växelvisa boendet har fungerat hyfsat bra. Peter, som kommer från en välbeställd släkt, har kroniskt dålig ekonomi och överdrivet lyxig livsstil. Han är nu och då föremål för kronofogdens intressen men har hitintills fått hjälp av sin mor när det verkligen krisat. Frida mår inte alldeles bra och Peter har nu bestämt att hon ska få en hund, något Frida har tjatat om en längre tid. Mia är bestämt emot detta eftersom hon förstår vem som kommer att få ta hand om djuret. Peter menar dock att om det är Fridas hund så får hon ta hand om den.

Peter har också bestämt att barnen ska få hans, efter fadern, ärvda skärgårdsfastighet för att förhindra att den mäts ut. Han misstänker nämligen att hans mamma har tröttnat på att lösa ut honom när det krisar och då kommer fastigheten att tas i anspråk för hans skulder. Fastigheten ligger i Stockholms skärgård och har ett taxerat värde om 1 800 000 kr.

Mia är inte övertygad om att gåvan av skärgårdsfastigheten är särskilt lyckad men inser att det är bättre att ha en fastighet än att inte ha den. Hon tycker annars att man skulle kunna börja med ett månadssparande, t.ex. 500 kr i månaden per barn. Beloppen ska sättas in på bankkonton i barnens namn.

Diskutera hur föräldrar kan åstadkomma fullbordade gåvor till sina barn. Hur ska Peter, och vad gäller sparandet båda föräldrarna, gå tillväga för att uppnå det de vill? Förändras rättsläget om det är farmor som vill skänka pengar till barnbarnen genom insättning på deras bankkonton. Överlåtelsen av fastigheten innebär att barnen kommer att ådra sig ansvar för en mängd förpliktelser. På vilket sätt skyddas barn mot sådan skuldsättning? Vilka möjligheter har barn att få kompensation för skulder som orsakats genom föräldrarnas förvaltning?

Diskussionsuppgift 2

Fem år senare studerar Andreas, nu 15 år, på en musikskola utanför Gävle. Andreas, som är vuxen för sin ålder, köper en LaCie 2big Thunderbolt, 6 000 kr, för att spara digital musik, samt en Apogee Duet för 7 000 kr. Han betalar med bankkort. Andreas föräldrar blir upprörda när de får kännedom om Andreas inköp och kräver av musikaffären att de ska låta köpet gå åter eftersom Andreas fortfarande är omyndig. Affären vägrar och hävdar att Andreas är bunden vid sitt köp, i första hand på grund av att de varit i god tro beträffande hans omyndighet, i andra hand på grund av att Andreas måste ha haft föräldrarnas samtycke eftersom han betalade med ett bankkort. Diskutera rättsläget! Spelar det någon roll varifrån pengarna kommer? Beakta särskilt vad som gäller för den omyndiges respektive medkontrahentens bundenhet!

Diskussionsuppgift 3

För fyra år sedan, när Lukas var 8 år, fick han diagnosen akut leukemi. Han genomgick kemoterapi och stamcellsbehandling med celler från en donator utanför familjen. Han drabbades av extrema kräkningar, illamående, diarré, håravfall, blödningar, blåmärken och ständig smärta. Han fick också ”transplantat-mot-värdsjukdom” på grund av en icke kompatibel donator. Testerna och behandlingen Lukas genomgick var mycket smärtsamma och hans hjärta stannade två gånger. Han dog nästan.

Lukas led så svårt av smärtorna under behandlingens första månader att han vid två tillfällen bad sina föräldrar att avsluta behandlingen. Föräldrarna verkade till en början överväga en sådan möjlighet. Läkarna försäkrade dock att unga patienter inte sällan bad att behandlingen skulle avslutas och att Lukas snart skulle vara på bättringsvägen. Läkarna menade att det var till Lukas bästa att fortsätta behandlingen även om han inte samtyckte.

Lukas såg hur upprörda hans föräldrar var och förstod att om behandlingen avbröts så skulle han dö. Under behandlingens andra år, efter en period av mycket svåra biverkningar, bad Lukas åter sin mamma Marie att avsluta behandlingen. Marie grät och bad Lukas att inte ge upp. Till sin far Jens sa Lukas att han inte kände att han själv kunde fatta beslut om att avbryta behandlingen.

När Lukas fyllde tio år kunde läkarna inte längre hitta några cancerceller.

Denna sommar, när Lukas är 12 år, har dock cancer kommit tillbaka och Lukas är åter inlagd på sjukhus. Hans chanser att överleva fem år efter behandling är 20%–

40%. Läkarna kan inte förutsäga hur lång behandling som kommer att krävas och om de kommer att hitta en passande donator.

Vad händer om föräldrarna är överens om att Lukas ska genomgå en traditionell behandling men Lukas vägrar? Vad händer om Jens stödjer Lukas vägran att genomgå behandling men inte Marie? Vad händer om läkarna och Lukas förespråkar en experimentell behandling som föräldrarna motsätter sig?

Seminarium 3

Vårdnadstvister och underhåll till barn

Vårdnadstvister är processer som i hög grad påverkar de inblandade personerna – såväl rättsligt som känslomässigt. Det eller de barn som målet gäller utsätts för stora påfrestningar. Utgångspunkten är att vårdnadsfrågan ska avgöras efter vad som är bäst för barnet. Begreppet barnets bästa har getts olika innebörd vid olika tidpunkter. Under de senaste årtiondena har man ansett att samförståndslösningar och gemensamt vårdnadsansvar för föräldrarna är till barnets bästa. I många fall bidrar frågan om hur barnets försörjning ska fördelas mellan föräldrarna till deras oenighet. Om föräldrarna inte kan komma överens i vårdnadsfrågan måste saken avgöras av domstol. I lagen ges vissa riktlinjer för vad som ska tillmätas betydelse vid bedömningen av vad som är barnets bästa; ledning kan också hämtas i rättspraxis där det framgår hur komplicerade omständigheter kan beaktas i det enskilda fallet.

Mål för seminariet:

Vid seminariet ska diskuteras hur reglerna om vårdnad och underhåll är konstruerade, hur de är tänkta att fungera och hur de fungerar i praktiken. Vid seminariet uppmärksammas också en förälders underhållsskyldighet gentemot sina barn enligt FB och samhällets ansvar för ett barns underhåll. Reflektera även över om man i tillämpningen behandlar mammor och pappor lika.

Föredragningsuppgift:

Varje år är drygt 20 000 barn placerade i familjehem. Många av dessa barn växer upp med andra vuxna än sina vårdnadshavare. Din uppgift är att redogöra för möjligheterna att flytta över vårdnaden till familjehemsföräldrar, se bl.a. socialtjänstlagen 6 kap. 8 § och FB 6 kap. 8 §. Notera lagändringen genom prop. 2021/22:178. Tillgodoser ordningen enligt din mening barnets bästa? Finns det något som borde förändras?

Erforderliga förberedelser:

Läs FB kap. 6 och 7, Singer, Barns rätt bl.a. kapitel 3 och 4 samt NJA 1995 s. 297, NJA 1995 s. 398, NJA 1998 s. 675, NJA 2003 s. 372, NJA 2007 s. 382 och NJA 2013 s. 955 och Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) (från Seminarium 1), paras. 29, 32-34 och 58-61.

Basgrupperna ska skicka, som meddelande på Studium, sina lösningsförslag till sin seminarielärare senast kl. 14 vardagen före seminariet. Kom ihåg att ange seminarie- och basgrupp på dokumentet!

Seminarieuppgift 1

Barnets bästa i praxis

Samtliga seminariedeltagare ska läsa rättsfallen till dagens seminarium. Basgrupperna ska vara beredda att föredra rättsfallen samt precisera prejudikaten. Fokusera på den juridiska metoden, det vill säga att FRAS är i fokus!

”Processpel”

Domstol ska vid avgörande av en vårdnadstvist sätta barnets bästa i främsta rummet. Vad som är barnets bästa kan inte ges en objektiv definition utan måste avgöras i det enskilda fallet. Det är inte alltid någon lätt uppgift.

Gruppens uppgift är att *skriva dom* i ett vårdnadsmål som rör Robin, 9 år. Hans föräldrar har yrkat på ensam vårdnad för egen del. På Studium finns parternas eventuella andrahandsyrkanden, utveckling av sin talan, ett vittnesförhör samt den vårdnadsutredning som gjorts i målet. Domen ska vara utformad som en vanlig dom, vilken innefattar en redogörelse för vad parterna anfört, vittnets uppgifter samt i relevanta delar vad som framkommit genom vårdnadsutredningen samt därefter domstolens egen värdering av det framförda.

Seminarieuppgift 2

Underhåll till barn

Marina och Jorge är sedan några år tillbaka skilda. De har tre barn tillsammans, Tamara, 2 år, Maya 9 år och Rolf 15 år. Barnen bor mestadels hos Jorge eftersom Marina driver egen heminredningsfirma och har svårt att avsätta tid för barnen. I samband med att makarna separerade (på Marinas initiativ) åtog sig Marina att betala underhåll för barnen med sammanlagt 4 500 kr per månad om de fick bo hos Jorge. Hon har dock betalat oregelbundet både beträffande belopp och intervall, lite beroende på hur hennes firma har gått. Jorge har inte haft några synpunkter på detta eftersom Marina har haft ett ganska omfattande umgänge med barnen. Detta har nu ändrat sig eftersom Marina har inlett en synnerligen tidskonsumerande relation och inte längre träffar barnen lika mycket som tidigare.

Jorge har ganska snabbt tröttnat på sakernas ordning och i brist på andra påtryckningsmedel krävt att Marina betalar det överenskomna underhållsbidraget. Marina protesterar eftersom hennes inkomster är begränsade och för närvarande så obefintliga att hon i praktiken försörjs av den nya relationen som flyttat in hos henne. Hon har som mest tagit ut 25 000 kr i månaden, ofta mindre, i lön från sin firma. Hennes hyra uppgår till 7 200 kr i månaden. Jorge är VD för ett företag i läkemedelsbranschen. Han bor i en stor villa i Sunnersta där också hans mor långa tider bor för att ta hand om barnen när det inte är i skola respektive fritids. Hans månadsinkomst ligger på 130 000 kr i månaden. Kostnaden för villan är ca 16 000 kr i månaden.

Marina har förklarat att hon inte kan betala 4 500 kr i månaden för barnen och att det dessutom är helt orimligt att hon ska göra det med tanke på Jorges höga inkomst. Jorge å sin sida menar att antingen får Marina ta hand om barnen eller så betalar hon.

- a) Vad skulle Marina kunna åläggas att betala enligt FB:s regler?
- b) När kan och vad händer (i ekonomiskt hänseende) om Jorge ansöker om underhållsstöd hos Försäkringskassan? Hur mycket skulle utbetalas respektive återkrävas av Marina?
- c) Hur påverkas underhållsbidraget om barnen flyttar till Marina?
- d) Vad skulle hända med underhållsskyldigheten om barnen började bo växelvis hos båda föräldrarna?

Ni måste själva hitta relevanta uppgifter för att kunna beräkna föräldrarnas förmåga att utge underhållsbidrag respektive återbetala underhållsstöd (men räkna

med en barnomsorgsavgift på 1 590 kr/mån för Tamara och 515 kr/mån för Maya). Båda föräldrarna bor i Stockholm kommun. Beräkna underhåll och underhållsstöd per månad. Förutom de ordinarie källorna kan andra resurser på internet komma till användning, t.ex. Försäkringskassans hemsida.

Seminarium 4

Bodelning mellan makar och sambor; äganderätt och skuldansvar

Mål för seminariet:

Seminariets syfte är att ge grundläggande kunskap om makars giftorätt, äganderätt och förfoganderätt till egendom under äktenskap samt motsvarande frågor för sambor. Bland annat behandlas förutsättningarna för dold samäganderätt mellan makar och sambor. Vidare syftar seminariet till att ge grundläggande kunskap om regleringen rörande makars respektive sambors ansvar för skulder och ge förståelse för avvägningen mellan gäldenärens, familjens och borgenärernas skilda intressen. Vid seminariet behandlas också den rättspolitiska utvecklingen på området. En övergripande diskussion av stort intresse för familjerätten är hur regleringen berör kvinnor respektive män.

Föredragningsuppgift:

Egendom som kan bli föremål för en bodelning mellan makar eller sambor kan ägas av en av parterna, eller samägas. Var och en är ensam ansvarig för sina skulder. Vid utmätning av tillgångar för betalning av en gäldenärs skulder finns det presumptionsregler rörande äganderätten vilka kan leda till att en icke gäldbunden makes egendom kan komma att tas i anspråk. Din uppgift är att med utgångspunkt i t.ex. Zackariassons uppsats ”Perspektiv på 4 kap 19 § 1 st utsökningsbalken” (i Lika inför lagen – Rätten ur ett genusperspektiv, red. Granström, utgiven på Iustus förlag och tillgänglig på Studium) reflektera över hur individens, familjens och borgenärs rätt balanseras inom familje- och utmättningsrätten i teori och praktik.

Erforderliga förberedelser:

Läs ÄktB kap. 1, 5–11 och sambolagen 1–25 §§, kursboken av Agell & Brattström bl.a. kapitel 3–9 samt avsnitt 10.1, 10.2, 10.3, 10.5, 10.6, 11.1–11.2.2, 11.3, och 13.3–13.7. Ta också del av prop. 1986/87:1 s. 38–44, NJA 2008 s. 826, NJA 2012 s. 377, NJA 2013 s. 242, NJA 2016 s. 1057, NJA 2020 s. 384 och NJA 2022 s. 858.

Seminarieuppgifter

Diskussionsuppgift 1

En diskussion av de övergripande frågorna för seminariet förutsätter att basgruppen tagit ställning till bl.a. *följande allmänna frågor*: I vilka situationer, och varför, är det viktigt att fastställa vilken make – eller sambo – som äger vad? Hur kommer det sig att makar ska dela det totala giftorättsnettot vid en bodelning? I en bodelning mellan sambor ingår bara bostad och bohag förvärvat för gemensamt bruk – är det rimligt? Vad kan utgöra den rättspolitiska bakgrunden till den så kallade dolda samägande-rätten och vad blir den obligationsrättsliga respektive sakrättsliga effekten av en sådan rätt?

En annan fråga att fundera över är om det är viktigt att anlägga ett genusperspektiv på familjerätten – varför, varför inte? Kan den äktenskaps- och samborättsliga regleringens utformning påverka jämställdheten mellan kvinnor och män i samhället? Vad kan vara fördelar respektive nackdelar med den nuvarande regleringen?

Seminariet inleds med att basgrupperna lyfter fram frågor som varit i särskilt fokus i samband med förberedelsen av diskussionsuppgift 1.

Diskussionsuppgift 2

Du blir en kväll uppringd av Kim, din kompis Abbes förälder. Hen har hört att du läser juridik och har några frågor. Kim har under en längre tid gått och funderat på att äntligen göra slag i saken och skilja sig från Abbes andra förälder Mio. Båda makarna är i 50-årsåldern och paret har barnen Abbe, 19 år, och Beatrice, 15 år. Ett problem är att Mio mer eller mindre klart har förklarat för Kim att om hen lämnar hemmet så blir det varken pengar eller pinaler för Kim – eftersom Mio tjänat ihop allt. En viss sanning ligger i detta eftersom Kim mestadels har varit hemma med barnen och tagit hand om hemmet samt ägnat mycket tid till att försöka förverkliga sin författardröm. Det är först på senare år som Kim haft en deltidstjänst som personlig assistent. Lönen är dock så liten att den inte går att leva på. Men, menar Kim, allt kan ju inte vara Mios, eller...? Du frågar förstås om makarna har äktenskapsförord, och får ett nekande svar. Du ber Kim om en lista över vad makarna äger, uppgift om vem som har köpt vad samt vad som i övrigt kan vara av intresse.

Några dagar senare får du via Abbe följande förteckning:

Makarna bor sedan tio år i en villa i Rättvik som Kim är lagfaren ägare till (av anledning som ingen av makarna minns). Köpet av villan möjliggjordes sedan Mio ärvt pengar av en släkting. Med arvet kunde Mio betala kontantinsatsen vid villaköpet. Tillsammans upptog makarna lån för att finansiera resterande del av köpeskillingen. Mio har stått för större delen av de löpande utgifterna för villan såsom el, vatten, räntor och amorteringar. I huset finns sedvanligt möblemang och husgeråd som köpts in under årens lopp. Husets värde uppskattas till 2,5 miljoner. Av ursprungsskulden återstår 350 000 kr. När taket behövde renoveras för en tid sedan upptogs ett nytt lån om 150 000 kr med Kim som gäldenär.

Kim har några möbler som hen ärvt av en moster, bl. a. ett värdefullt dalaskåp från 1800-talet. I testamente föreskrevs att egendomen skulle vara Kims enskilda. Hen har också en alldeles ny matberedare, som Mio tagit som delbetalning för ett jobb. Kim har vidare ett lönekonto på SEB, en prissamling från sin tid som elitgymnast samt en kontokortsskuld om 15 000 kr som uppkom när Kim lät renovera dalaskåpet. Dessutom har Kim ett antal obetalda fortkörningsböter. Nyligen fick Kim besked om att hens författardröm är på väg att slå in – senaste manuset har antagits av ett bokförlag. Ett mindre förskott på royaltyn har redan utbetalats och placerats på Kims lönekonto.

Mio har under större delen av äktenskapet varit anställd som förskollärare, men de senaste åren har hen helt försörjt sig och familjen genom enskild näringsverksamhet under företagsnamnet Mios allservice. Mio har en Land Rover värd 180 000 kr, ett fondkonto, en golfbil, samt – som enskild egendom genom villkor i samband med en gåva från sin mamma – en båt. Land Rovern köptes på kredit, det återstår 100 000 kr på lånet. Den andra bilen betalades kontant med försäkringsersättning som Mio fick efter att ha blivit påkörd och skadad under en golfrunda. Båten är nyrenoverad, något som finansierats genom ett lån om 50 000 kr med villafastigheten som säkerhet.

Mio har också haft ett sommarställe i Tällberg, som använts flitigt av hela familjen. Det har nyligen uppdagats att Mio sålt sommarstället – för en knapp månad sedan – och använt hela köpeskillingen för att betala en skuld som uppkommit inom ramen för Mios allservice. Det är bl.a. detta som ligger bakom Kims beslut att ”göra slag i saken”. I företaget finns det inte längre några skulder och den enda tillgången som hänger samman med verksamheten består av Mios kunskap.

- a) Kim vill nu ha så stor del av boet som möjligt. Förklara för Kim hur en skilsmässa går till, vad hen kan göra anspråk på vid en bodelning och vilka eventuella övriga frågor som omständigheterna ovan ger upphov till!
- b) Vilken skillnad hade det gjort om Kim och Mio istället varit sambor?
- c) Diskutera om, och i så fall hur, avvägningsfrågor mellan familjerättsliga anspråk och borgenärsanspråk kommer till uttryck i frågan.

Seminarium 5

Avtal mellan makar och sambor samt familjerättsliga jämkningsregler

Mål för seminariet:

Seminariets syfte är att ge grundläggande kunskap om regler rörande upprättande, giltighet och rättsverkan av avtal mellan makar och sambor, särskilt familjerättsliga avtal såsom äktenskapsförord och samboavtal men också rent förmögenhetsrättsliga avtal och dess eventuella effekt vid en bodelning. Vidare ska möjligheterna att i samband med bodelning skevdela giftorättsgods respektive samboegendom belysas. En central fråga är under vilka förutsättningar familjerättsliga avtal kan bli föremål för jämkning. En annan viktig fråga är vilka omständigheter som kan föranleda ett åsidosättande av bodelningsregeln om likadelning. Därutöver berörs i vilken utsträckning underhåll efter äktenskapsskillnad kan användas för att justera resultatet av en bodelning.

Föredragningsuppgift:

Att ingå ett äktenskap förutsätter två personers gemensamma vilja. Genom en giltig vigsel inträder en rad rättsföljder för parterna, och deras civilstånd ändras. Trots att det bara är vuxna och rättsskapabla personer som kan gifta sig finns det i ÄktB kap. 2 hinder mot att ingå äktenskap i vissa fall. Din uppgift är att presentera befintliga äktenskapshinder och att utvärdera dem. Finns det skäl att ta bort eller utöka omständigheterna som förhindrar par från att gifta sig med varandra? Jämför gärna med att inleda en samborelation.

Erforderliga förberedelser:

Läs ÄktB kap. 6 kap. 6–8 §§, kap. 7–12 och sambolagen, särskilt 9 och 15 §§. Utöver de delar i kursboken av Agell & Brattström som ingick som förberedelse till seminarium 4 tillkommer bl.a. avsnitten 10.3–10.6 och 11.4–11.8. Ta också del av prop. 1986/87:1 s. 184–195, prop. 1997/98:106 s. 45–47 och 61–65 samt NJA 1993 s. 583, NJA 1997 s. 227, NJA 1998 s. 467, NJA 2003 s. 650, NJA 2017 s. 168, NJA 2019 s. 23 och NJA 2020 s. 624.

Seminarieuppgifter

Diskussionsuppgift 1

Vid köksbordet hos Carmen och Hans diskuteras allt oftare familjerättsliga frågor. En omständighet som föranlett detta är att Carmen övergått från att driva näring i form av en enskild näringsverksamhet till att vara verksam i ett aktiebolag som hon äger tillsammans med andra. Carmen har investerat 50 000 kr i aktiekapital och hon jobbar mer än någonsin tidigare. Carmen och hennes bolagskollegor är överens om att bolagets framtid skulle gynnas av om vars och ens aktier utgjorde enskild egendom. Hans är bekymrad över vilka konsekvenser en sådan lösning skulle få vid en bodelning. Han kan dock tänka sig att upprätta erforderligt äktenskapsförord under förutsättning att hans splitternya bil och hans banksparande samtidigt görs till enskild egendom, liksom Carmens skulder. Han önskar dessutom bli delägare till Carmens sommarstuga. Den breder ut sig över två fastigheter, den ena har Carmen ärvt med föreskrift om att den ska vara hennes enskilda egendom, den andra har hon köpt av sin syster. Sommarstugan är parets gemensamma hobby där de spenderar all sin lediga tid tillsammans och genomför olika projekt som kostar både energi och pengar. (a) Vilka alternativ står dem till buds? (b) Vad krävs för att rättshandlingarna ska bli gällande mellan dem och gentemot tredje man?

Diskussionsuppgift 2

a) Lisa och Musse, som är sambor, står i begrepp att skaffa en ny gemensam bostad. De ska bli samägare. Den nya bostaden kostar 3 miljoner kr att köpa, och kommer i huvudsak att finansieras genom att paret tar upp ett gemensamt lån. Lisa har emellertid ärvt en del kapital (utan föreskrift om enskild egendom!) och kan därför tillskjuta 500 000 kr till bostadsförvärvet, varvid lånet kan hållas nere. Paret är överens om att Lisa ska kompenseras för sin insats vid en eventuell separation. Vilka alternativ står dem till buds och vilka rättshandlingar behöver företas i de olika alternativen? Skulle situationen påverkats om paret varit gifta istället för sambor, i så fall hur?

b) Manne och Christer har varit sambor de senaste 15 åren. Christer är konstintresserad och har en ständigt växande samling av modern svensk konst. Manne har inget till övers för kultur i snäv mening men har ett stort dataintresse. Hur kan paret förvissa sig om att varken Christers konst eller Mannes datorer ingår i en eventuell bodelning? Paret är överens om att den bil som Manne köpt och som används av både honom och Christer ska omfattas av sambolagen. Kan de uppnå sitt syfte, i så fall hur?

Diskussionsuppgift 3

I januari för sex år sedan dog Stefans mor och efterlämnade bl.a. fastigheten Eken 2:3, då värd cirka 500 000 kr i arv till sonen. Kort tid därefter träffades Stefan och Anneli och de blev häftigt förälskade i varandra. Strax före jul samma år flyttade paret ihop på Stefans fastighet. Anneli var då alltjämt gift med en annan man – det äktenskapet upplöstes först sommaren för fyra år sedan. Anneli ägde enskild egendom, på grund av villkor i samband med gåva av sin far, ett tryckeri till ett uppskattat värde av cirka 1,5 miljoner kr. Hon driver fortfarande tryckeriet. När paret flyttade samman ägde Anneli dessutom aktier och annan egendom till ett värde av cirka 200 000 kr och hade studieskulder om ungefär 150 000 kr. Efter tre års samboende ingick paret äktenskap med varandra. Strax före vigseln blev Stefan uppmanad av en äldre släkting, tillika advokat, att se till att paret upprättade ett äktenskapsförord enligt vilket all egendom i äktenskapet skulle vara vardera partens enskilda egendom. Så skedde, om än motvilligt från Annelis sida. Förordet registrerades.

Advokaten avled kort efter vigseln och Anneli började tala med Stefan om att hon tyckte att makarna började glida från varandra men att hon trodde att de skulle komma varandra närmare igen om de upphävde äktenskapsförordet. Stefan som var mån om parets förhållande och inte trodde att en sådan åtgärd skulle medföra några nackdelar för honom gick med på vad Anneli begärde. Ett nytt äktenskapsförord

registrerades strax före jul året efter äktenskapets ingående. Genom det nya äktenskapsförordet upphävde det tidigare samt angav att var och ens egendom var ägarens giftorättsgods.

Ett år senare, förra julen, berättade Anneli att hon fattat tycke för en person som hon känt en kortare tid. Hon föreslog att makarna genast skulle ansöka gemensamt hos rätten om äktenskapsskillnad. Stefan blev mycket förtvivlad men hoppades att Anneli snart skulle tröttna på sin nya relation, eller den personen på Anneli och bad Anneli om att åtminstone begära att rätten förordnade om betänketid. Anneli gick med på det mot att Stefan skrev på ett avtal med följande innehåll för den händelse äktenskapsskillnad sedermera skulle beviljas: Vid bodelning ska hon av makarnas giftorätt tilldelas fastigheten Eken 2:3, numera värd 1 000 000 kr och obelånad. Stefan skulle erhålla en revers på 400 000 kr löpande utan ränta och förfallande till betalning med 20 000 kr om året under 20 år, resten av giftorättsgodset delas lika. Stefan blev dessutom lovad att han, om äktenskapsskillnad blev ett faktum, skulle få överta Annelis nya "väns" hyreslägenhet om två rum och kök. Innan ansökan om äktenskapsskillnad lämnades in till rätten vann Stefan högst oförmodat 800 000 kr på tips och lika oförmodat dog hans far och efterlämnade aktier, obligationer och lösöre till ett värde av 500 000 kr.

I början av februari i år ansökte makarna gemensamt om äktenskapsskillnad och rätten förordnade om betänketid i enlighet med makarnas begäran. I augusti dömdes till äktenskapsskillnad. Någon bodelning har inte kunnat ske beroende på att parterna är oense. Värdet av Stefans egendom har inte förändrats nämnvärt. Annelis giftorättsgods värderas nu till 150 000 kr och studielånet uppgår till 135 000 kr. Anneli hävdar att bodelning ska ske i enlighet med det avtal som parterna träffade före äktenskapsskillnaden. Stefan vill dock inte bli av med sin fastighet och anser att tillgångarna bör fördelas på ett helt annat sätt. Bedöm situationen och upprätta ett förslag till bodelning.

- i) Börja med att genomföra en bodelning som om något föravtal *inte* träffats.
- ii) Utred vad som skiljer ett föravtal från ett bodelningsavtal.

Vid seminariet utses en basgrupp som företräder Stefan, en annan basgrupp som företräder Anneli. Vardera part vill behålla och erhålla så stora värden som möjligt. Efter parternas argumentation diskuterar hela gruppen möjliga lösningar.

Seminarium 6

Bodelningsövningar

Mål för seminariet:

Syftet med seminariet är att genom praktisk problemlösning träna deltagarnas förståelse för och förmåga att tillämpa de grundläggande principerna för bodelningsberäkning samt att ifrågasätta utfallet av gällande rätt. Bland andra kommer följande frågor att uppmärksammas: vilken egendom ska ingå i en bodelning, värderingsproblem, skuldtäckning, jämkning av bodelning, vederlag,lottläggning, övertaganderätt samt särskilda frågor med anledning av bodelning i samboförhållanden. Utfallet av tillämpningen ska diskuteras ur kritiska perspektiv, till exempel rättspolitik, genus, rättsekonomi med flera.

Föredragningsuppgift:

Regler från flera rättsområden blir ibland aktuella för att uppnå vissa syften. För att förebygga och förhindra våld inom en familj eller för att kompensera ett offer blir en mängd olika regler aktuella. Din uppgift är dels att belysa vilka regler i ÄktB och SamboL som kan sägas ha sådana syften, dels att diskutera reglernas effektivitet för att uppnå syftet. Som underlag kan t.ex. regeringens arbete för att förhindra mäns våld mot kvinnor användas.

Erforderliga förberedelser:

Deltagarna ska inför seminarietillfället ha tagit del av relevanta avsnitt i kurslitteraturen rörande bodelning, studerat tillämplig lagtext och rättsfall från tidigare seminarium 4 och 5. Läs även NJA 2013 s. 602.

Seminarieuppgifter

OBS: Förklaringen av hur ni gått till väga – och vilka regler och principer som använts – för att komma fram till ett visst resultat är viktigare än de siffror som ni föreslår.

Basgrupperna ska leda diskussionen avseende övningsuppgifterna från tavlan. Frågorna fördelas av läraren vid seminariet.

Övningsuppgift 1

Martina och Henrik har, efter 6 månaders betänketid, erhållit dom på äktenskapskillnad och tänker nu förrätta bodelning. Parternas ekonomiska förhållanden är följande: Martina äger den lilla villa på landet i vilken de f d makarna bott. Den är taxerad till 450 000 kr och torde i dagsläget vara värd ca 600 000 kr. Vid tiden för ansökan om äktenskapsskillnad, då parterna flyttade isär, var den dock värd 800 000 kr enligt en då gjord värdering. Därefter har en omfattande fuktskada uppstått. Martina har även tillgångar värda 200 000 kr som används i hennes företag i form av enskild näringsverksamhet. I företaget jobbar hon med restaurering av gamla möbler. Martina har olika skulder om 220 000 kr som är hänförliga till möbelföretaget. Henrik äger ett torp som han fått i arv efter sin mormor med föreskrift att den ska vara hans enskilda egendom. Torpet är värderat till 400 000 kr och belånad för 100 000 kr. De lånade pengarna har använts för inköp av en större skåpbil som är registrerad på Martina. Skåpbilen är nu värd 80 000 kr. På torpets tomt finns ett uthus som uppförts av Martina och därefter hyrts ut. För hyresintäkter har Henrik köpt en släpkärra till skåpbilen, som är värd 15 000 kr.

Med anledning av sin nya status som singel har Martina helt nyligen inköpt en begagnad Mazda MX-5 Miata för 180 000 kr. Sin gamla Volvo som tidigare använt av familjen sålde hon, i samband med nyinköpet, för 60 000 kr. Bilinköpet finansierades dels genom banklån 120 000 kr, dels med pengarna från Volvon.

Efter separationen och ansökan om äktenskapsskillnad har Henrik flyttat till en bostadsrätt som han fått av sin mor. Den är värd 600 000 kr. Martina har inte låtit honom ta med något bohag från villan, varför han varit tvungen att köpa nytt. Dessa inköp har delvis finansierats med pengar från ett sparkonto han hade sedan tidigare.

När han flyttade från Martina fanns där 90 000 kr, nu återstår bara 10 000 kr. Dessutom har en stor del av hans lön efter separationen, 70 000 kr, gått åt för att skapa en dräglig hemmiljö. Bohaget i Martins villa har ett marknadsvärde om 70 000 kr och ett bruksvärde om 140 000 kr. Paret hade inte något äktenskapsförord.

Värdera och fördela boet! Beräkna makarnas andelar i boet.

Övningsuppgift 2

Bente och Ansgar har ansökt om äktenskapsskillnad och betänketiden har nu löpt ut. De har försökt komma överens om hur boet ska delas men inte lyckats. De äger tillsammans bostadsrätten de bött i, den värderas till 1 200 000 kr. Bostaden är pantsatt för skulder som uppgår till 300 000 kr. I lägenheten finns gemensamt bohag till ett värde om 80 000 kr. Dessutom har Ansgar en antik matsalsmöbel värd 100 000 kr som han fått av sin farfar i 30 års present. Ansgar står som ägare till familjens gamla Toyota, värderad till 20 000 kr. Bente, som är motorintresserad, äger en Tesla med plats för två personer, värderad till 400 000 kr.

Bente och Ansgar är överens om att deras tre gemensamma barn ska bo med Bente och att Ansgar ska ta hand om barnen tre av fyra helger i månaden. Paret är däremot inte överens om bodelningen och har därför vänt sig till domstolen. Bente anser sig ha rätt att få överta bostaden och allt bohag samt Toyotan eftersom barnen ska ha sitt stadigvarande boende hos henne. Teslan passar inte som familjebil. Ansgar anser sig ha rätt att bo kvar i den gemensamma bostaden eftersom Bente har ett omfattande kontaktnät genom sitt arbete och med lätthet den vägen kan få ett hyreskontrakt. Ansgar anser att var och en ska få sina saker i bodelningen. Paret har nu ansökt om fullföljd och begärt att domstol i samband därmed avgör tvistiga frågor.

Förrätta en fullständig bodelning, dvs. både andelsberäkning och lottläggning!

Övningsuppgift 3

Maja och Harry har sammanlevt under åtta år. Något giftermål har inte blivit av, det har ju inte varit nödvändigt. De har två gemensamma söner, 6 och 7 år gamla. Paret har bestämt sig för att separera. Tillgångarna i boet utgörs av en bostadsrätt som är skriven på Maja. Det var Maja som köpte den strax innan de flyttade ihop, annars hade de ju inte haft någonstans att bo. Den är idag värd 1 400 000 kr. För att köpa bostadsrätten tog Maja ett lån som ännu inte är betalt, det återstår en skuld till banken om 600 000 kr. Hon har upptagit ytterligare ett lån på 200 000 kr med bostadsrätten som säkerhet, pengar hon använt för att köpa en motorcykel. Den är nu värd 60 000 kr. Maja medförde en del möbler när de flyttade ihop, bl. a. en Arne Jacobsen-fåtölj som är värd 75 000 kr och Harry fick en hel del möbler av sina

föräldrar vid flytten, nu värda 30 000 kr. Harry hade också med sig en fin säng när de flyttade ihop. Sängen har dock blivit sliten efter alla år med småbarn. För en tid sedan tog han därför ett lån och köpte ny Sova-säng för 50 000 kr. Maja har, eftersom hon är sjukligt intresserad av datorer inköpt en icke föraktlig anläggning, bl. a. med 3D-printer (för att barnens kreationer ska komma till sin rätt!). Den torde vara värd närmare 90 000 kr, fast Maja fick köpa den för 45 000 kr av en kompis. Det är mest Harry som använder datorn med tillbehör. Maja har också en bil värd 30 000 kr samt 40 000 kr på sitt lönekonto. Hennes studieskulder uppgår till 265 000 kr. Harry har studieskulder om 50 000 kr. Han har 30 000 kr på ett ISK som han sparat ihop under årens lopp med 300 kr i månaden. Vidare har han obligationer för 40 000 kr som han ärvt. Förra året köpte paret tillsammans en husvagn för 150 000 kr. Köpet finansierades genom sparmedel. Maja bidrog med 50 000 kr medan Harry stod för resten.

Förrätta bodelning enligt sambolagen och diskutera övriga relevanta frågor!

Övningsuppgift 4

Glad och Stark klarade till slut inte av att leva tillsammans. De kom tidigare i år överens om att inge gemensam ansökan om äktenskapsskillnad. Dom meddelades omgående. Vid den för bodelningen kritiska tidpunkten uppgick Starks samlade tillgångar som utgör giftorättsgods till 250 000 kr. Under förra sommaren hjälpte Stark till med att renovera sin vuxna dotters lägenhet. För renoveringen köpte Stark in byggmaterial till ett värde av 100 000 kr. Pengar togs från ett sparkonto. Stark har också en skuld till Byggmax om 40 000 kr. Skulden är egentligen dotterns men då Byggmax inte var beredd att meddela dottern kredit, skrevs inköpet på Stark. Därutöver har Stark också en studieskuld 160 000 kr samt en beräknad skatteskuld avseende fjolåret på 20 000 kr. Glad har giftorättsgods till ett värde av 150 000 kr och är skuldfri. Det kan noteras att Glad under hela makarnas äktenskap, med Stark goda minne, stöttat sin gamla mamma genom bidrag till hennes hyra med 3000 kr/månad. Glad och Stark har olika inställning till hur bodelningen bör genomföras.

Agera bodelningsförrättare och förrätta en bodelning enligt ÄktB 17 kap. 6 § 2 st.

Övningsuppgift 5

Kim och Diana är lyckligt gifta och har gemensamma underåriga barn. Makarna har dock inte samma syn på pengar och dess värde. Kim är sparsam och vill lägga undan för framtiden. Diana däremot drar sig inte för att ge sig in i riskabla affärer. Åtskilliga månader har Diana "satt sprätt på" en tämligen god månadslön varefter makarna varit tvungna att leva på Kims, i jämförelse med Dianas, mediokra inkomst. Kim har ofta beklagat sig över makans vårdslösa hantering av pengar men Diana har inte någon förståelse för Kims kritik. Vid ett tillfälle då Diana spekulerat på börsen och gjort en rejäl vinst, fick maken 200 000 kr. Hen tänkte att gåvan skulle få Kim att känna en viss trygghet samt att det skulle bli slut på gnatet. Gåvan registrerades i enlighet med ÄktB 8 och 16 kap.

Efter aktievinsten fick Diana blodad tand, och kastade sig in i ett än vildare spekulerande på börsen. Kim tog därför kontakt med en kamrat från studietiden som blivit advokat. Kim berättade om sitt giftermål med Diana, som hen trots allt älskar, och om sin oro över familjens ekonomi p.g.a. makans yviga affärer. Kim önskade råd om vad som kunde göras för att skydda familjen mot makens affärer. Kim och Diana rekommenderades att genomföra en bodelning under bestående äktenskap. Så ska nu ske.

Diana har tillgångar i form av aktier till ett värde om 1 200 000 kr och skulder, exklusive bostadsskulden, om 1 650 000 kr. Makarna äger en bostadsrätt i Luthagen vars värde uppgår till 2 200 000 kr. Det återstår alltså 600 000 kr kvar på det lån de gemensamt upptog för att köpa lägenheten. Bohaget ägs gemensamt. Dess marknadsvärde uppskattas till 40 000 kr och bruksvärdet till 120 000 kr. Familjens bil, som får anses vara samägd av makarna, har ett värde om 250 000 kr. På ett bankkonto har Kim de 200 000 kr hen fått av Diana. Kim äger vidare en livförsäkring där Diana är insatt som förmånstagare genom ett återkalleligt förordnande. Försäkringen är utmätningfri och har ett tekniskt återköpsvärde på 400 000 kr.

Genomför en bodelning inklusive lottläggning. Syftet med bodelningen är att Kim ska bli ensam ägare till bostadsrätten, bohaget och bilen. Fundera över hur advokaten resonerade när hen gav sin rekommendation och vilka eventuella invändningar makarnas borgenärer kan göra.

Seminarium 7

Arvsrätt & testamentsrätt

Mål för seminariet:

Seminariet syftar till att ge deltagarna fördjupad kunskap om de två, enligt svensk rätt, jämställda ordningarna för att fördela kvarlåtenskap – den legala arvsordningen och testamente. Avvägningen dels mellan barns intresse av arv och det skydd som finns för efterlevande make eller sambo, dels mellan legala arvingars arvsrätt och testamentstagares rätt kommer att diskuteras. Vidare syftar seminariet till att ge kunskaper om de speciella principer som gäller för upprättande och tolkning av testamente samt förhållandet mellan kravet på särskild form för upprättande av testamente och tolkningsprinciperna.

Föredragningsuppgift:

Från tid till annan har frågan om inrättande av ett testamentsregister diskuterats. Efter att uppdrag från regeringen presenterade Skatteverket i februari 2022 ett förslag om frivillig testamentsregister i offentlig regi. Din uppgift är att presentera förslaget och diskutera för- och nackdelar med ett sådant register. Förslaget finns tillgängligt på Skatteverkets hemsida (promemorian har Dnr 8-1251843 och offentliggjordes 2022-02-21).

Erforderliga förberedelser:

Läs ÄB kap. 1–17, kursboken av Brattström & Singer bl.a. kapitel 1–3 samt avsnitten 4.1–5, 4.7, 4.9 och 6.6 Läs också rättsfallen NJA 1948 s. 768, NJA 1985 s. 414, NJA 1993 s. 341, NJA 2017 s. 362, NJA 2021 s. 605 samt NJA 2022 s. 277 (Penninggåvorna till dottern).

Lär in grundläggande arvsrättsliga principer, t.ex. parentelprincipen, stirpalgrund-satsen, istadarätt och successio ordinum.

Diskussionsfråga 1

Amanda och Benny samt Bennys dotter Carin omkommer under oklara omständigheter under ett uppdrag för Läkare utan gränser i Mellanöstern. *Amanda* efterlämnar sin make Jules och parets vuxna barn Emanuelle och Michelle. Hennes kvarlåtenskap värderas till 700 000 kr. Jules har stora skulder och kronofogden gör med jämna mellanrum utmätningsförsök hos honom. *Benny* efterlämnar sin far – änklingen Gustaf – sin syster Stina och sina avlidna syskon Ronnys och Tommys barn. Ronny hade tre och Tommy hade två barn. Bennys kvarlåtenskap värderas till 900 000 kr. *Carin* efterlämnar sin sambo Zara samt sin mor Thora och hennes nya familj bestående av make och makarnas fyra gemensamma barn. Kvarlåtenskapen efter Carin värderas till 500 000 kr.

- a) Fördela arvet efter Amanda, Benny och Carin. Vilka arvsrättsliga principer kommer till användning? Vilken rätt till betalning ur dödsboet efter Amanda har Jules borgenärer? Kan Jules avstå från sitt arv?

Vad händer i ett arvsrättsligt perspektiv om det visar sig att Thora manipulerat med vaccin på ett sätt som orsakat Carins död?

- b) Hur påverkas arvskiftena av följande testamentariska förordnanden och hur kan testamentena komma att angripas?

Amanda insåg inte riskerna som följde av uppdraget i Mellanöstern förrän hon blev kidnappad. Hon skriver ned sin sista vilja på sin ipad och undertecknar med en Apple penna. Innehållet läser hon upp för sina medfångar, som i motsats till Amanda blev fritagna med livet i behåll. Amandas önskan var att allt skulle tillfalla hennes och Jules svårt handikappade son Emanuelle.

Benny upprättade sitt testamente i samband med separationen från Carins mor Thora. Av testamentet framgår att kvarlåtenskapen ska delas mellan hans syskon

Stina, Ronny och Tommy för det fall han inte efterlämnar bröstavingar. Strax innan Tommy dog blev han och Benny djupt oense i en fråga angående hur ansvaret för vårdandet av deras åldriga far Gustaf skulle fördelas. I samband med tvisten strök Benny Tommys namn i testamentet.

Carin upprättade före missionen för Läkare utan gränser ett testamente till förmån för sin sambo Zara. Olyckligtvis förolyckades Zara i en motorcykelolycka strax innan Carin avled. Zara efterlämnar sonen Örjan. Carin är inte förälder till honom, men han har bott med Carin och Zara under hela sin uppväxt.

Diskussionsfråga 2

Karl Martin lever sedan några år som änkeman efter att hustrun Klara gick bort. Karl Martin och Klara fick fyra döttrar tillsammans, Annmari, Petra, Jannika och Tindra. Arvet efter Klara fördelades genom testamente vid hennes frånfälle. Någon efterarvsrätt föreligger inte. Karl Martin har noga studerat sina döttrar och funnit att Tindra ärvt moderns läshuvud. Tindra har med iver hängett sig åt studier. Karl Martin har uppmuntrat henne genom att betala underhåll med 12 000 kr i månaden under de senaste tre åren, när hon läst på juristutbildningen i Uppsala.

När Karl Martin ryckts bort från livet visar bouppteckningen att nettobehållning i hans dödsbo uppgår till 1 500 000 kr.

- a) Fördela kvarlåtenskapen. Utgå från att var och en vill ha så mycket som möjligt.
- b) Kan fördelningen av kvarlåtenskapen påverkas om Karl Martin efterlämnar en nettobehållning om 1 miljon kr och Tindra istället för underhåll under studietiden fått Karl Martins bostadsrätt. Gåvan gavs i samband med att hon flyttade till Uppsala för tre år sedan. Då var lägenheten värd 1,7 miljoner kr, idag beräknas försäljningspriset bli 2,2 miljoner kr. Tindra har varit medlem i bostadsrättsföreningen allt sedan gåvan gavs men Karl Martin har ensam bott i lägenheten och ansvarat för månadsavgiften och andra bostadskostnader.

Diskussionsfråga 3

På senare tid har HD i flera fall prövat tillämpning av regeln om det förstärkta laglottsskyddet i ÄB 7:4. Vad utgör prejudikaten i målen NJA 2021 s. 605 (Diamanthandlarens gåvor) och domen från NJA 2022 s. 277 (Penninggåvorna till dottern)? Hur kan fallen påverka rättstillämpningen i framtiden? Vid seminariet kommer fallen att diskuteras särskilt.

Seminarium 8

Efterlevande makes arvsrätt & sekundosuccession

Reformarbetet med den arvsrättsliga regleringen har under många år präglats av en ambition att åstadkomma ett förbättrat ekonomiskt skydd för en efterlevande maka. Det senaste steget i det arbetet togs genom 1987 års reform av ärvdabalken i samband med att äktenskapsbalken antogs. Reformen innebar att efterlevande make gavs arvsrätt före gemensamma bröstarvingar, som alltså får vänta på sitt arv till dess den efterlevande föräldern dör. Reformen innebär ett stärkande av den efterlevandes rätt men har också fört med sig att regleringen inte är helt lätt att tillämpa.

Mål för seminariet:

Syftet med seminariet är att diskutera och analysera förfarandet vid fördelning av kvarlåtenskap, särskilt vid en efterlevande makes död. Följande frågor uppmärksammas: Värdeförändring i kvarlåtenskapen efter den först avlidnas frånfälle, bodelning vid den först avlidnas död, andelsberäkning och kvotdelsfördelning vid efterlevande makes död samt möjligheten för en efterlevande make att förfoga över egendom genom testamente.

Föredragningsuppgift:

I augusti 2015 trädde EU:s arvsförordning 650/2012 i kraft. Din uppgift är att redogöra för centrala följder av förordningen, till exempel vilket lands lag som blir tillämplig för en person som bott och avlidit i ett EU-land men som varit medborgare i ett annat land, möjligheterna att göra lagval, eller innebörden och betydelsen av arvsintyg. Ta också självständig ställning till arvsförordningens ändamålsenlighet.

Erforderliga förberedelser:

Läs ÄB kap. 1–17. Utöver de delar i kursboken av Brattström & Singer som ingick som förberedelse till seminarium 7 tillkommer bl.a. kapitel 5 och avsnitten 4.6, 4.8 och 4.10 samt relevanta delar av kapitel 6. Ta också del av NJA 1975 s. 302, NJA 1995 s. 303, NJA 2004 s. 487 och NJA 2013 s. 736.

Seminarieuppgifter

OBS: Förklaringen av hur ni gått till väga – och vilka regler och principer som använts – för att komma fram till ett visst resultat är viktigare än de siffror som ni föreslår.

Diskussionsfråga 1

För åtta år sedan avled Signe och efterlämnade maken Henrik och de gemensamma barnen Terje och Jörgen samt dottern Alice från ett tidigare äktenskap. Henrik har ytterligare en dotter, Märta, som Signe inte är mor till. Märta har under hela sitt liv bott med Signe och Henrik. Signe efterlämnar giftorättsgods till ett totalt värde av 950 000 kr, bl.a. bestående av en aktieportfölj som vid hennes död var värd 450 000 kr. Hennes skulder uppgick till 300 000 kr. Hon hade dessutom enskild egendom värd 100 000 kr. Henriks tillgångar utgörs av hans giftorättsgods värt 1 300 000 kr. Han har skulder uppgående till 150 000 kr. Hans enskilda egendom är värd 350 000 kr.

Terje omkom vid 21 års ålder i en olycka, ett år efter Signes frånfälle. Han hade inte några bröstarringar, men var sedan ett knappt år sambo med Julia. Hans tillgångar värderas till 480 000 kr, varav 80 000 kr kan klassas som samboegendom. Julias tillgångar överstiger inte hennes skulder.

För tre år sedan flyttade Henrik ihop med Cecilia med vilken han för ett år sedan fick tvillingarna Anna och Margareta. I samband med att flickorna döptes ingick Henrik och Cecilia äktenskap och han köpte dessutom en livförsäkring för 1,1 miljoner kr med hustrun som förmånstagare. All egendom i det nya äktenskapet är

giftorättsgods. För att förhindra framtida tvister i den familj som nu blivit ganska spretig har Henrik upprättat ett testamente.

Henrik avled tidigare i år och efterlämnade sina barn och Cecilia. Tillhopa värderas hans tillgångar till 3 300 000 kr netto exklusive livförsäkringen. Bland tillgångarna finns bl.a. ovan nämnda aktieportfölj som ökat i värde från 450 000 kr till 900 000 kr. Cecilia har giftorättsgods till ett värde om 450 000 kr och skulder om 160 000 kr.

Henrik har genom testamentet förordnat att aktierna ska tillfalla Märta och tvillingarna, som är hans yngsta barn och därför i störst behov av ekonomisk trygghet. Resten ska tillfalla Cecilia, som också får 1 400 000 kr som förmånstagare till Henriks livförsäkring.

Fördela kvarlåtenskapen efter Signe, Terje och Henrik. Utgå från att alla vill ha så mycket som möjligt så snart som möjligt. Antag att basbeloppet är 50 000 kr.

Diskussionsfråga 2

Omständigheterna är desamma som i föregående uppgift men Henrik och Cecilia ingick inte äktenskap utan var sambor när Henrik avled. Något testamente har inte upprättats. Av Henriks tillgångar om 3 300 000 kr utgör allt utom aktierna samboegendom. Därtill kommer hans livförsäkring med Cecilia som förmånstagare. Cecilia saknar samboegendom men har i övrigt egendom till ett värde om 300 000 kr och skulder om 80 000 kr.

Hur ska egendomen fördelas vid Henriks död? Utgå från att alla vill ha så mycket som möjligt så snart som möjligt!

Diskussionsfråga 3

Den successionsrättsliga regleringen speglar en avvägning mellan olika berättigade intressen. Under senare årtionden har skyddet för efterlevande make, och viss utsträckning efterlevande sambo, stärkts i flera avseenden. Det har lett till att den avlidnes bröstarvingar delvis får stå tillbaka beträffande rätten till arv.

Vilka avvägningar och skyddshänsyn kan identifieras i fråga 1 och 2 ovan? Hur står sig t.ex. bröstarvingars arvsrätt i relation till make eller sambos bodelningsanspråk? Hur förhåller sig reglerna om arv och livförsäkringar till varandra? Är balansen enligt din mening ändamålsenlig – varför, varför inte?

Seminarium 9

Arvskiftesövningar

Mål för seminariet:

Syftet med seminariet är att genom praktisk problemlösning träna deltagarnas förståelse för och förmåga att tillämpa de grundläggande principerna för arvskifte samt att ifrågasätta utfallet av gällande rätt. Uppgifterna aktualiserar följande huvudfrågor: Makes arvsrätt, basbeloppsregeln, förskott på arv, laglott, förstärkt laglott, testamente samt bodelning efter dödsfall i samboförhållanden. Utfallet av tillämpningen ska diskuteras ur kritiska perspektiv, till exempel rättspolitik, genus, rättsekonomi med flera.

Föredragningsuppgift:

Från tid till annan har frågan om arvsrätt för kusiner diskuterats i Sverige. Det har under senare år konstaterats att det saknas tillräckliga skäl för att utvidga arvsrätten till att omfatta kusiner, bl. a. eftersom att det är sällsynt att en person saknar närmare släktingar än kusiner. Den som vill att kusiner ska ärva kan förordna om det genom testamente. Under regeringsbildningsprocessen 2022 lyftes frågan igen. Flera partier kom överens (i det s.k. Tidöavtalet) om att göra en översyn av olika aspekter av arvsrätten, inklusive arvsrätt för kusiner. Din uppgift är att presentera rättsläget idag och att diskutera för- och nackdelar med en utvidgning av arvsrätten. Vilka intressen påverkas? Ta självständig ställning: bör kusiner ingå i den svenska arvsordningen?

Erforderliga förberedelser:

Deltagarna ska inför seminarietillfället ha tagit del av relevanta avsnitt i kurslitteraturen rörande bodelning, och arvskifte, studerat tillämplig lagtext och rättsfall från tidigare seminarium 7 och 8. Ta också del av NJA 2015 s. 558 och NJA 2016 s. 442.

Basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring antas i övningarna vara 50 000 kr. Utgå ifrån att alla som har rätt till arv eller testamente vill ha så mycket som möjligt så snart som möjligt!

Seminarieuppgifter

Kom ihåg: Förklaringen av hur ni gått till väga – och vilka regler och principer som använts – för att komma fram till ett visst resultat är viktigare än de siffror som ni föreslår!

Basgrupperna ska leda diskussionen avseende övningsuppgifterna från tavlan. Frågorna fördelas av läraren vid seminariet.

Övningsuppgift 1

a) Anette och Bengt gifte sig i unga år och har tillsammans barnen Clara och Daniel. Anette har nu somnat in. Hon efterlämnar egendom, bl a aktier, till ett sammanlagt värde av 330 000 kr och äger dessutom huset som paret bott i de senaste 40 åren. Fastigheten med huset är i dagsläget värd 650 000 kr och belånad för 150 000 kr. Bengt har egendom till ett värde av 410 000 kr. Han har inte några skulder. All egendom är giftorättsgods.

Fördela kvarlåtenskapen efter Anette.

b) Skulle fördelningen av Anettes kvarlåtenskap påverkas om båda makarna varit verksamma som författare och det vid hennes frånfälle fanns 50 000 kr på vardera makens konto för royalty samt Anettes upphovsrätt därutöver värderades till 800 000 kr och Bengts till 400 000 kr.

c) Anette och Bengt har gift sig på äldre dagar. De har bott i en hyreslägenhet. Båda har barn sedan tidigare. Anette har två söner, Christoffer och Douglas. Bengt har en dotter, Flora. Makarna har, inte minst till sin egen förvåning, fått en gemensam

dotter, Ella. Anette dör oväntat efter endast tre års äktenskap och efterlämnar, förutom ovanstående personer även egendom till ett värde om 330 000 kr. Bengt har egendom för 410 000 kr. Allt är giftorättsgoods.

Börja med att fördela kvarlåtenskapen efter Anette. Douglas avstår från sin direkta arvsrätt med stöd av ÄB 3:9. Fördela därefter Bengts kvarlåtenskap, han omkom tillsammans med Flora och Ella i en bilolycka.

Övningsuppgift 2

Eriksson har under hela sitt äktenskap med Svensson sett till att familjen haft en god ekonomi. Paret har två gemensamma barn, Carmen och Dahlia. Mellan makarna finns ett registrerat äktenskapsförord enligt vilket all Erikssons egendom ska vara Erikssons enskilda. När Eriksson avlider uppgår kvarlåtenskapen till 2 miljoner kronor medan Svenssons tillgångar uppgår till netto 100 000 kr. Eriksson, som hela sitt liv varit aktiv inom nykterhetsrörelsen, har skrivit ett testamente: "... all min kvarlåtenskap ska oavkortat tillfalla IOGT-NTO".

Fördela kvarlåtenskapen efter Eriksson! Hur skulle resultatet ha blivit om testamentet istället innehållit en förordnande till förmån för Svensson, som skulle få allt med full äganderätt?

Övningsuppgift 3

För två år sedan avled Öjver. Han efterlämnade två barn och egendom till ett värde av 1,5 miljoner kr, varav 700 000 kr utgjorde värdet av aktier. Enligt ett formriktigt testamente var Öjvers sista önskan att kvarlåtenskapen skulle delas lika mellan barnen men att aktierna skulle tillfalla hans bästa vän Birger. Något skifte har ännu inte kommit till stånd. Till följd av börsuppgångar är kvarlåtenskapens värde nu 1,8 miljoner kr. Vilka omständigheter kan påverka fördelningen av kvarlåtenskapen?

Övningsuppgift 4

Meir och Jonna har sammanbott under äktenskapsliknande förhållanden i många år när Jonna avlider. Jonna har en vuxen dotter, Nelly. Gemensamt har Meir och Jonna den 17 åriga dottern Ivy. Jonna har varit den som dragit in pengar till familjen medan Meir sett till att vardagen i familjen har fungerat. Vid hennes bortgång visar bouppteckningen att hon efterlämnat 2,4 miljoner kr, varav 840 000 kr är värdet av den gemensamma bostaden. Resten är besparingar som Jonna har i olika fonder och aktier. Meir äger endast möbler, värda som mest 60 000 kr, som anskaffats till den gemensamma bostaden.

Vad händer när Jonna går bort? Fördela Jonnas kvarlåtenskap. Hade paret kunnat skapa ett bättre ekonomiskt skydd för den efterlevande sambon, i så fall hur? Vilka särskilda frågor kan uppkomma i relation till Nellys och Ivys rätt till arv.

Övningsuppgift 5

a) Esaias har avlidit och efterlämnar barnen Hassan och Tusse samt den avlidna sonen Gilberts tre barn. När Gilbert dog var två av hans barn, Daniel och Ruth, vuxna. Det yngsta barnet Zelda var 17 år vid sin fars död. Esaias som älskar sina barnbarn hade sett hur Gilbert lyckats ge sina två äldsta barn god uppfostran och ett startkapital i samband med inträdet i vuxenvärlden. Esaias ville ge Zelda samma ekonomiska förutsättningar som sina syskon och skänkte därför 140 000 kr till henne när hon fyllde 25 år. Esaias kvarlåtenskap uppgår till 640 000 kr. Hur kan arvet efter Esaias fördelas mellan hans arvingar?

b) Laura och John har under sina många och lyckliga år som gifta tillsammans fått barnen Ruben, Sam och Dalia. John har även sonen Love, som han dock aldrig haft någon kontakt med. Laura, som ärvt en del värdefulla smycken, bestämde sig tidigt för att skänka dessa till dottern. Smyckena var vid gåvotillfället värda 70 000 kr. Sex år efter att Laura gett bort smyckena avled John. Han efterlämnade nettotillgångar om 230 000 kr. Värdet av Lauras nettotillgångar beräknades då till 120 000 kr.

Laura avled nyligen och enligt bouppteckningen uppgick hennes nettoförmögenhet till 450 000 kr. Notera att de bortskänkta smyckena vid Johns bortgång var värda 140 000 kr och vid Lauras bortgång 210 000 kr.

Förrätta arvskifte efter John och Laura!